

Arturs Krastiņš

Latvijas Universitātes PMSP "Rakstiskā tulkošana"

Personīgā un profesionālā ētika tulkošanā

Šī ir pirmā daļa rakstam, kurā iztirzāta personīgā un profesionālā ētika tulkošanā un Latvijas tulkošanas nozares pārstāvju domas par ētikas lomu darbā. Raksts ir tapis autora maģistra darba ietvaros ar mērķi īsumā atspoguļot ar ētiku un profesionālo darbību saistītās literatūras analīzi un pētījumā iegūtos rezultātus.

Šajā daļā autors uzmanību veltīs personīgās un profesionālās tulkošanas ētikas aprakstam teorētiskajā literatūrā, tulku un tulkotāju tiesībām un pienākumiem, tulkošanas ētikas un ētiskā regulējuma praksei Latvijā un ārzemēs, kā arī neseniem gadījumiem, kad tulkiem un tulkotājiem profesionālās ētikas un iespējamu likumpārkāpumu dēļ nācies stāties tiesas priekšā.

Enciklopēdijā *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (2009) tulku un tulkotāju ētiski pieņemama darbība uzsvērtā kā ļoti svarīga tēma, kas vienmēr bijusi aktuāla, taču 21. gadsimta sākumā līdz ar 11. septembra teroraktiem ASV tā esot ieguvusi otru elpu. Valodnieku pūlīni tulkošanas ētikas jomā vainagojušies ar vairākām esejām, kurās uzsvars likts tieši uz tulkošanas ētiku. 11. septembra terorakti un tiem sekojošās pārmaiņas pasaulē starp tulkiem, tulkotājiem un tulkojumzinātniekiem atdzīvinājušas diskusijas par tulkošanas ētiku. Tulkojumzinātnieki, pārņemot zināšanas no filozofijas, socioloģijas, antropoloģijas, literatūras teorijas, naratoloģijas un jurisprudences, arvien vairāk uzsvēra ētiskas atbildības, sabiedriskas darbības un personīgā godīguma nozīmi gan zinātniskajā, gan profesionālajā karjerā tulkošanas nozarē. Neskatoties uz to, ka tulkošanas nozarē valda vienprātība, ka tulkošanas ētikas jautājumi ir svarīgi, nozares pārstāvji joprojām nav vienojušies par to, kādām jābūt tulkošanas ētikas vadlīnijām. Lai gan ētikas kodeksa ievērošana tulku un tulkotāju darbā ir svarīga, enciklopēdijā uzsvērts, ka to loma (noteikumu vai pienākumu kopums, kas objektīvi nosaka to, kāda ir ētiska darbība neatkarīgi no darbības sekām) tulkošanas nozarē var radīt problēmas, jo objektīvi ētiskas darbības vadlīniju izveide ir ļoti liels izaicinājums. (Baker, M. (ed.), Saldanha, G. (ed.). 2007: 100 – 103)

Pirms iedziļināties tulkošanas ētikas kodeksos, ir svarīgi atcerēties, kāds ir profesionālās ētikas kodeksu mērķis. Dr. Džeks Čērčils [*Dr. Jack Churchill*] skaidro, ka ētikas kodeksi ir nepieciešami, lai nepieļautu augsti kvalificētu atsevišķu profesiju pārstāvju

prasmju un zināšanu izmantošanu pretēji sabiedrības interesēm un labklājībai. Apmaiņā pret ētikas kodeksa ievērošanu profesijas pārstāvji var apvienoties biedrībās. Profesionālim ir jābūt ne tikai kvalificētam un zinošam, bet arī jādara tas, kas ir pareizi un dod labumu sabiedrībai. (Taliaferro, C. (ed.). n.d.)

Andrejs Veisbergs grāmatā “Konferenču tulkošana” secina, ka kodeksos pārsvarā tiek uzsvērti tādi darba aspekti kā precizitāte, objektivitāte, konfidencialitāte, neatkarība, laipnība utt. Tulkojot personiski aktuālas tēmas, piemēram, reliģiju, homoseksualitāti, vēsturi, abortus, nāvessodus u.c., ir svarīgi izvairīties no netiešas personīgās attieksmes paušanas. Tulks nedrīkst tulkojumu emocionāli iekrāsot ar intonāciju, apvaldītiem smiekiem utt. Veisbergs atsaucas uz Franca Pehhakera [*Franz Pöchhacker*] aprakstītajām prasībām pret tulkotāju gadījumos, kad tiek skarta ideoloģija: lai gan viedokļi par tulka ideoloģisko neitralitāti vēstures gaitā ir bijuši atšķirīgi, Pehhakers uzsver, ka mūsdienās tulkam jābūt neitrālam. (Veisbergs. 2016: 135–137)

Neskatoties uz to, ka tulkam ir jāievēro neitralitāte un jācenšas izvairīties no savas attieksmes tiešas vai netiešas paušanas, Veisbergs norāda, ka tulks ir tiesīgs atteikties tulkot, ja darba apstākļi neļauj pienācīgi pildīt darba uzdevumus vai tulks ir maldināts par tulkojamo saturu. Šādos gadījumos auditorija jābrīdina par atteikšanos un atteikuma iemesliem. Veisbergs norāda, ka tulkam nevajadzētu piekrist tulkot un strādāt ar tādiem klientiem pret kuriem viņam ir personīga nepatika, iebildumi pret sfēru vai organizāciju vai ja klients tulkam nešķiet patīkams. Strādāšana ar šādiem klientiem nav ētiski pareiza rīcība. (ibid.: 138)

Daniels Guadeks [*Daniel Gouadec*], balstoties uz pētījumiem, kuros analizēti tulkotāju un darba devēju savstarpēji noslēgtie līgumi, izveidoja sarakstu ar tulkotāju pienākumiem un tiesībām, kurām jābūt iekļautām jebkurā tulku un tulkotāju profesionālās ētikas kodeksā.

Guadeks šo sarakstu sadalīja sešās daļās:

1. pamatnoteikumi;
2. noteikumi attiecībā pret darba devēju/klientu;
3. rīcība tulkojot;
4. noteikumi attiecībā uz darba samaksu;
5. noteikumi attiecībā pret kolēģiem vai citiem tulkiem/tulkotājiem;
6. noteikumi attiecībā pret sadarbības partneriem. (Gouadec, D. 2007: 235 – 239)

Guadeka sastādītajā tiesību un pienākumu sarakstā daudz uzmanības veltīts tam, kā risināt praktiskas dabas problēmas, taču ir arī punkti, kuros doti nosacījumi, kas jāievēro, saskaroties ar personīgās ētikas un morāles jautājumiem. Viņš sniedz ieteikumus diskriminācijas novēršanā, neitralitātes saglabāšanā, sirdsapziņas klauzulas (angļu val.

conscience clause) lietojumā, strīdu risināšanā, cīņā pret negodīgu praksi un konkurenci, kā arī attiecībās ar citiem nozares pārstāvjiem un piesaistītajiem speciālistiem. Šī pētījuma kontekstā ir svarīgi minēt Guadeka piedāvāto sirdsapziņas klauzulu un tās lietojumu. Tā dod tiesības jebkuram tulkam/tulkotājam, netaisnojoties par savu lēmumu un pamatojoties uz tiesībām lauzt līgumu, atteikties no līguma slēgšanas. Kā izņēmumus Guadeks min zvērinātus tulkus un tulkotājus un mazākā mērā arī algotus tulkus un tulkotājus, kuru iespējas izmantot sirdsapziņas klauzulu būtu ierobežotas. (ibid.: 235 – 239)

21. gadsimta pirmajā desmitgadē iznāca vairākas publikācijas, kurās tika vērsta uzmanība uz to, ka tulki un tulkotāji bieži vien ir atbildīgi pret saviem klientiem un tiek iesaistīti situācijās, kurās atbildība ir jāuzņemas citiem cilvēkiem. Uzsvars tika likts uz to, ka no šīs atbildības nav iespējams izvairīties, tāpēc nav iespējams tulku un tulkotāju darbu vērtēt tikai kā rakstisku vai mutisku teksta pārnesi no vienas valodas citā. Šāda izpratne par tulku un tulkotāju atbildību prasa ļoti sarežģīta un niansēta ētiska regulējuma izveidi, kas savukārt liek pievērst vairāk uzmanības profesionālās ētikas kodeksu uzlabošanai. (Baker, M. (ed.), Saldanha, G. (ed.). 2009: 101 – 102)

Esošo ētikas kodeksu trūkumi pamanāmi situācijās, kurās nav universālu risinājumu. Kodeksi nesniedz skaidrus norādījumus, kad tulkam/tulkotājam vajadzētu skaidrot tekstu/sarunu klientam; kā klients būtu jāaizstāv pret diskrimināciju; kā nepieļaut klienta cieņas aizskaršanu; ko darīt gadījumos, kad tiek skartas tulkotāja jūtas vai viņam tuvi uzskati. Kad klienta aizstāvēšana kļūst par iejaukšanos sarunā; kad pieļaut potenciāli kaitnieciskas darbības? Esošie profesionālās ētikas kodeksi bieži vien balstās uzskatā, ka tulki un tulkotāji ir apolītiski profesionāļi, kuru vienīgais pienākums ir pildīt maksājošu klientu prasības, tāpēc personīgā ētika tajos apspriesta ļoti ierobežotā apjomā. Beikere norāda, ka apolītiskā tulka/tulkotāja prototips tulkošanas studentiem tiek celts priekšā kā paraugs, un iebilst pret šādas cieņas izrādīšanu. Šī prototipa veidošanos veicinājusi *skopos* teorija, kuras pamatā ir nosacījums, ka teksta funkciju nosaka klients, un tulkotājam pēc šī principa ir jāvadās. Šī principa dēļ *skopos* teorija tiek arī kritizēta, jo tulks/tulkotājs kļūst par “algotni”, kurš var pildīt jebkuru rīkojumu par samaksu. Beikere norāda, ka pēdējā laikā sāk veidoties pretestība pret šādu tulka/tulkotāja prototipu: ir dzirdēti gadījumi, kad tulki/tulkotāji pauž savus uzskatus par ētiku un uzsāk diskusijas ar klientiem, kas klientus pārsteidz nesagatavotus. (Baker. 2013)

Beikere savā pētījumā apraksta vienas tulkošanas aģentūras pieredzi ētikas jautājumu problēmātikā. Aģentūra pētniecei atklājusi, ka tulkotāji parasti neizsaka savus viedokļus, ja vien nav jātulko par eksperimentiem uz dzīvniekiem, abortu vai citiem jūtīgiem jautājumiem,

bet norādījusi, ka laiki mainoties. Taču vēlāk šī aģentūra esot saņēmusi e-pasta ziņu no kāda tulkotāja, kurš, uzzinājis par klienta neētisku rīcību un no tās izrietošu klienta kompānijas boikotu, nolēma atteikties no turpmākas tulkošanas šim klientam. Reaģējot uz šo e-pasta ziņu, aģentūra nolēma veikt darbinieku aptauju, lai noskaidrotu tulkotāju attieksmi pret ētiska rakstura problēmām tulkošanā. Uz jautājumu “vai atsakāties no tulkojumiem ētisku, morāles, politisku vai reliģisku iemeslu dēļ?” 18% tulkotāju atbildēja apstiprinoši, 46% atbildēja, ka dažkārt, un 10%, ka vēlētos, bet nevarot to atļauties. Tikai 26% tulkotāju atbildēja, ka viņiem neesot iebildumu tulkot tekstus, kas neatbilst augstāk minētajiem uzskatiem. No šīs aptaujas rezultātiem var secināt, ka ētikas jautājumi šīs aģentūras tulkotājiem ir ļoti aktuāli, turklāt rezultāti veido priekšskatījumu tam, kāda varētu būt visu nozares pārstāvju nozare šajā jautājumā. Beikere norāda, ka, reaģējot uz novērotajām izmaiņām, tulkošanas aģentūras liek uzsvāru uz padziļinātās profesionālās ētikas jautājumu izpratnes, un viņa aicina augstākās izglītības iestādes pārņemt vadību ētikas jautājumu risināšanas metožu izstrādē un izglītot studentus atbilstoši laikiem un darba tirgus prasībām. Beikere un Maier [Maier] atsauca arī uz citiem pētniekiem, kuri aicina tulku un tulkotāju izglītošanā vairāk uzmanības veltīt ētikai, taču atzīst, ka joprojām noturīgu diskusiju par to nav bijis. Viņas uzsver, ka ētika ir neatņemama tulkošanas daļa, jo tulkošana jau pēc būtības ir ētiska darbība. (Baker, M. (ed.), Saldanha, G. (ed.). 2007; Baker. 2013; Baker, M., Maier, C. 2011: 2 – 3)

Tulkojumzinātnieki piedāvā divus rīcības plānus ētikas kodeksu modernizēšanai: 1. saglabāt deontoloģisku pieeju, bet uzlabot ētikas kodeksu funkcionalitāti, smēloties iedvesmu no profesionālajām asociācijām un uzņēmumiem; 2. ļaut tulkiem un tulkotājiem izmantot esošos ētikas kodeksus, balstoties uz viņu personīgo vērtējumu par to, kā viņu rīcība attiecīgajā gadījumā ietekmē iesaistītās personas vai plašāku sabiedrību utt. Līdz šim neviens no šiem risinājumiem nav pielietots praksē. (Baker, M. (ed.), Saldanha, G. (ed.). 2009: 101 – 102)

Latvijā un ārzemēs pastāv normatīvie akti, kuros ir atrunāti galvenokārt tiesas tulku un tulkotāju pienākumi un tiesības. Lai gan Latvijā nav izveidots zvērināta tulka vai tulkotāja statuss, kā arī nav zvērinātu tulku institūta (tiešsaistes avots 18: 66), Latvijā novērojami atsevišķi ierosinājumi un centieni izveidot tulkotāja profesionālās ētikas kodeksu, kā arī zvērinātu tiesas tulku institūtu. Tulkošanas aģentūru mājaslapās atrodami tulku un tulkotāju profesionālās ētikas kodeksi. Latvijas Tulku un tulkotāju biedrības (LTTB) tīmekļa vietnē www.lttb.lv atrodams tulka profesijas standarts, kuru 2002. gada 10. jūlijā apstiprinājusi Latvijas Republikas (LR) Izglītības un zinātnes ministrija (IZM) (tiešsaistes avots 22). Ministru kabineta (MK) 2010. gada 18. maija noteikumos Nr. 461 par Profesiju klasifikatoru,

profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām un Profesiju klasifikatora lietošanas un aktualizēšanas kārtību 2. pielikumā atrodams tulkotāja profesijas standarts. Masu medijos atrodami viedokļu raksti par zvērinātu tiesas tulku institūta, kā arī tulku un tulkotāju profesionālās ētikas kodeksa izveides nepieciešamību.

IZM apstiprinātajā tulka profesijas standartā sniegts tulka profesijas apraksts, darba pienākumi un nepieciešamās prasmes. Pie darba pienākumiem minēta arī darba ētikas ievērošana. Tulkotājam:

1. jārespektē darba devēja prasības;
2. jāievēro tulkojamo tekstu konfidencialitāte, ja tas ir darba devēja interesēs.

Kā viena no tulka prasmēm minēta nozares profesionālās ētikas ievērošana, kā arī spēja labvēlīgi un lietišķi sazināties ar cilvēkiem. (tiešsaistes avots 22)

MK 2010. gada 18. maija noteikumu Nr. 461 2. pielikumā tulkotāja profesijas standartā pie nepieciešamajām profesionālajām kompetencēm minēts, ka tulkotājam jāspēj “pildīt un nodrošināt profesionālās ētikas un vispārpieņemto uzvedības normu ievērošanu”, un kā viena no prasmēm minēta tulkotāja profesionālās ētikas kodeksa un tulkojamo tekstu konfidencialitātes, kā arī darba tiesisko attiecību ievērošana. (tiešsaistes avots 14: 316 – 320)

Interesanti, ka abu profesiju standartos ir atsauce uz tulku un tulkotāju profesionālās ētikas kodeksiem, kuri Latvijā nepastāv.

Valodu uzņēmuma “Skrivanek” Baltijas un Polijas reģionālais vadītājs Vasilijs Ragačevičs savā emuārā portālā www.irlv.lv, atsaucoties uz 2016. gada 4. februārī pieņemtajiem grozījumiem Civilprocesa likumā, norāda uz nepieciešamību izveidot zvērinātu tiesas tulku institūtu. Ņemot vērā to, ka līdz ar jaunajiem grozījumiem, kuros noteikts, ka par tulka pakalpojumu nodrošināšanu tiesvedībā civillietās ir jā rūpējas fiziskajām personām, var rasties situācijas, kurās personas var noligt tulkus bez pietiekamām valodu zināšanām un tiesas tulkošanas specifikas izpratnes (kaimiņus, paziņas, radus u.c.), kas savukārt varētu novest pie neveiksmīga tiesas procesa tulkojuma vai tā kavēšanas. Ragačeviča kungs, atsaucoties uz Krimināllikumā atrunāto tulka atbildību par atteikšanos tulkot vai apzināti nepatiesu tulkojumu, piebilst, ka nav saprotams, kurš no tiesas dalībniekiem ir atbildīgs par tulkojuma izvērtēšanu. Noslēgumā tiek uzsvērts, ka no šīs situācijas izrietošā negatīvā pieredze varot graut Latvijas tulku un tulkotāju prestižu, kas tāpat jau esot zems. Kā risinājumu no grozījumiem izrietošajām problēmām viņš piedāvā zvērinātu tiesas tulku institūta izveidi. (tiešsaistes avots 17)

Normatīvajos aktos nostiprināta zvērināta tulka vai tulkotāja statusa neesamība minēta arī SIA “Ernst & Young Baltic” veiktajā pētījumā “Tiesu tulku/tulkotāju reģistri un darba

organizācija Eiropas Savienībā”, un tādējādi normatīvajos aktos nav nostiprinātas tulku un tulkotāju tiesības un pienākumi (tiešsaistes avots 18: 66).

Lai gan zvērināta tulka vai tulkotāja statuss Latvijā nepastāv, LR normatīvajos aktos ir atrodami panti, kuros atrunāti daži tiesas tulku un tulkotāju pienākumi, par kuriem draud atbildība likuma priekšā.

Tulkiem un tulkotājiem saistoša likuma norma ir LR Krimināllikums, kura 300. panta 1. punktā minēts, ka

par apzināti nepatiesas liecības, atzinuma, tulkojuma, paskaidrojuma vai pieteikuma sniegšanu pirmstiesas kriminālprocesā, tiesā, notāram vai tiesu izpildītājam, ja to izdarījis persona, kura brīdināta par kriminālatbildību par apzināti nepatiesas liecības, atzinuma, tulkojuma, paskaidrojuma vai pieteikuma sniegšanu, — soda ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu. (tiešsaistes avots 12)

Turklāt 300. panta 2. punktā minēts, ka tulks/tulkotājs var tikt sodīts ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai īslaicīgu brīvības atņemšanu, piespiedu darbu vai naudas sodu, ja 1. punktā minētās darbības izdarītas, “veicot pirmstiesas kriminālprocesu vai iztiesājot tiesā lietas par smagu vai sevišķi smagu noziegumu, vai ja tām bijušas smagas sekas, vai ja tās izdarītas mantkārīgā nolūkā” (ibid.).

Normatīvajos aktos minēta arī tiesas tulka atbildība par atteikšanos tulkot. Krimināllikuma 302. pantā noteikts, ka par tulka nepamatotu atteikšanos pildīt viņam uzdotos pienākumus draud īslaicīga brīvības atņemšana, piespiedu darbs vai naudas sods (ibid.). Arī Civilprocesa likuma 157. pantā minēts, ka par atteikšanos tulkot un nepatiesa tulkojuma sniegšanu tulks ir atbildīgs saskaņā ar Krimināllikumu (tiešsaistes avots 11).

Krimināllikumā un no tā izrietošajos normatīvajos aktos nav uzskaitīti atteikuma iemesli, kas ir uzskatāmi par pamatotiem, līdz ar to var secināt, ka atteikuma pamatotības izvērtēšana ir procesa virzītāja pienākums. Papildus nosacījumiem, pēc kuriem nosaka atteikuma pamatotību, autoram LR normatīvajos aktos neizdevās atrast norādījumus arī par to, kā rīkoties, ja tulks vai tulkotājs vēlas atteikties no tulkošanas, kā arī to, kā nosaka tulkojuma pareizību un kam ir pienākums to izvērtēt.

Kriminālprocesa likuma 16. panta 1. punktā atrunāts iespējams vai pastāvošs interešu konflikts, kas ir viens no ētiskajiem apsvērumiem, kas tulkam vai tulkotājam ir jāņem vērā, izvērtējot piedāvājumu tulkot:

Amatpersonām, kuras veic kriminālprocesu, tulkiem un speciālistiem jāatsakās no piedalīšanās kriminālprocesā, ja viņi ir personiski ieinteresēti rezultātā vai pastāv apstākļi, kas procesā iesaistītajām personām pamatoti dod iemeslu uzskatīt, ka šāda ieinteresētība varētu būt. (tiešsaistes avots 13)

Pētījumā “Tiesu tulku/tulkotāju reģistri un darba organizācija Eiropas Savienībā” norādīts uz Kriminālprocesa likuma 115. pantu, kura 1. punkts paredz, ka “speciālistam,

tiesas sēdes sekretāram un tulkam jāinformē procesa virzītājs par apstākļiem, kuri var dot pamatu viņu veiktās procesuālās darbības objektivitātes apšaubīšanai”. Pētījumā aprakstītas nepilnības arī Kriminālprocesa 113. un 114. pantā, no kuriem var secināt, ka tiesu tulkus nevar saukt pie kriminālatbildības par iegūto ziņu izpaušanu: atbilstoši Kriminālprocesa likuma 114. pantam tulks ir procesa virzītāja palīgs, tādēļ 113. panta prasības par konfidencialitātes ievērošanu viņiem nevar piemērot. Šīs prasības attiecinā tikai uz speciālistiem. Turklāt tulki par konfidencialitātes ievērošanu netiek brīdināti: atbilstoši Kriminālprocesa likumam, viņus brīdina tikai par nepatiesa tulkojuma sniegšanu un atteikšanos tulkot. (tiešsaistes avots 18: 40 – 41)

Kriminālprocesa likumā nav atrunātas tulka neatkarības prasības no procesa virzītāja, kas Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2010/64/ES par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā kontekstā var būt neatkarības principa pārkāpums. SIA “Ernst & Young Baltic” pētījumā minēts fakts, ka tulki savus darba pienākumus veic ciešā sasaistē ar aizdomās turētajiem vai apsūdzētajām personām, kas var novest pie gadījumiem, kad minētajām personām var rasties iebildumi pret tulka darbību un tulks var izjust apdraudējumu. Šādos gadījumos tulkam būtu nepieciešama procesuālā aizsardzība. Atbilstoši Kriminālprocesa likumam, tulkam ir tiesības to pieprasīt, bet to būtu iespējams nodrošināt tikai tad, ja Kriminālprocesa likuma 17. pants tiktu papildināts ar vēl vienu subjektu, kurš var saņemt šādu aizsardzību, – tulku. (ibid.: 41)

SIA “Ernst & Young Baltic” pētījumā atrodama visu Eiropas Savienības dalībvalstu normatīvo aktu analīze, kurā aprakstīta tiesas tulku un tulkotāju atbildība. Pētījums sniedz ieskatu arī tajā, kādas tiesības nodrošina ES dalībvalstu normatīvie akti. Tajā norādīts, ka atsevišķās dalībvalstīs (Slovākijā, Lietuvā, Polijā, Vācijā) nepamatoti maz uzmanības tiek veltīts konfidencialitātes ievērošanai, savukārt citur par to draud kriminālatbildība (Zviedrijā, Nīderlandē). Taču vērojamas arī pozitīvas tendences. Piemēram, daudzās dalībvalstīs pievērš uzmanību tiesas tulku un tulkotāju neatkarības nodrošināšanai, turklāt, lai nepārkāptu tulku/tulkotāju tiesības, šis jēdziens tiek plaši interpretēts. Uzmanība tiek pievērsta tam, lai tulks/tulkotājs nebūtu finansiāli vai citādi saistīts ar kādu noziedzīgu grupējumu, lai tulks/tulkotājs nebūtu darba attiecībās ar procesa virzītāju, lai izmeklēšanas un iztiesāšanas laikā nepiedalītos viens un tas pats tulks/tulkotājs, lai tulks/tulkotājs netulkotu gan pēc procesa virzītāja, gan aizstāvja pieprasījuma. Situācija ES dalībvalstīs atšķiras, taču šie principi ir pozitīvie piemēri, kuri tiek pieņemti atsevišķās dalībvalstīs. (ibid.: 143)

Salīdzinoši maz uzmanības veltīts tiesas tulku/tulkotāju aizsardzībai, taču kā pozitīvie paraugi minētas Nīderlande un Lielbritānija un atsevišķos gadījumos arī Vācija un Austrija.

Nīderlandē īpašu uzmanību velta tulka/tulkotāja aizsardzībai pret ietekmēšanu, līdz ar to tulku un tulkotāju reģistrā norādītā informācija ir pieejama tikai reģistrētiem lietotājiem. Lielbritānijas normatīvajos aktos noteikts, ka procesa virzītājam ir pienākums nodrošināt to, ka tulku/tulkotāju neizseko vai viņš nepaliek vienatnē ar aizstāvības pusi. Vācijā un Austrijā tulka/tulkotāja aizsardzība nav noteikta normatīvajos aktos, taču atsevišķos gadījumos viņiem var piemērot liecinieku vai ekspertu palīdzību, tā rezultātā tulks/tulkotājs policijas pavadībā un slepenībā tiek nogādāts vietā, kur jātulko, un aizvests no tās. Zviedrijā un Nīderlande pētījumā minētas kā pozitīvs piemērs sertificējošo institūciju darbībā: tur šīs institūcijas izdod saistošas vadlīnijas, kurās papildus praktiskiem padomiem skaidroti arī konfidencialitātes, ētikas un neatkarības jautājumi. (ibid.: 143 – 144)

Ētiskais regulējums ES dalībvalstīs ļoti atšķiras. Savienībā darbojas vairākas tulku un tulkotāju apvienības, no kurām daļa ir apvienojusies Eiropas Juridisko tulku un tulkotāju asociācijā *EULITA*. Lai gan katrā savienības dalībvalstī normatīvie akti un tulku un tulkotāju ētikas kodeksi atšķiras, *EULITA* ir viens no veidiem, kā rūpēties par vienlīdzīgas tulku un tulkotāju tiesību, pienākumu un darba vides veidošanu ES. Uzmanība, kas tiek veltīta tulkošanas ētikas jautājumu risināšanai normatīvajos aktos, katrā dalībvalstī atšķiras. Ir valstis, kurās uzmanība tiek pievērsta tikai tulka/tulkotāja atteikumam tulkot vai nepareiza tulkojuma sniegšanai, bet citās valstīs normatīvie akti detalizēti apraksta gan tulku un tulkotāju pienākumus un tiesības, gan vajadzības gadījumā plašāk interpretē atsevišķas normas, lai nodrošinātu tādas tulka/tulkotāja tiesības kā procesuālā aizsardzība, neatkarība no procesa virzītāja u.c. (tiešsaistes avots 5, tiešsaistes avots 18: 143)

Krievijā Tulkošanas ekspertu padome (krievu val. *Экспертный совет*) ir izstrādājusi rekomendējošu ētikas kodeksu. Tā nosacījumi aptver ne tikai tulkus un tulkotājus, bet arī tulkošanas aģentūras un citu profesiju pārstāvjus, kuri darbojas tulkošanas nozarē. Kodeksa aprakstā minēts, ka kodekss ir balstīts morāles, ētikas un profesionālas darbības standartos. Šis kodekss izceļas ar to, ka tajā ir minēta autortiesību ievērošana, tiesības atteikties no darba ideoloģisku vai ētisku iemeslu dēļ gan pirms darba uzsākšanas, gan tā izpildes laikā gadījumos, kad to pieļauj attiecīgās valsts likumdošana. Kodeksā minēti pienākumi, kuri netika uzskaitīti Guadeka sarakstā, piemēram, pretošanās korupcijai, tulkošanas procesa pārredzamības nodrošināšana, norādīšana uz kļūdām oriģinālā, strīdu risināšanas kārtība u.c. Tulkošanas nozares pārstāvju pienākumi ir rūpēties par profesijas prestiža celšanu, likumprojektu iniciatīvu attīstība un atbalstīšana, starpkultūru nesaskaņu novēršana. Šajā kodeksā atrunātas tulku un tulkotāju u.c. nozares pārstāvju tiesības netikt pakļautiem piespiedu brīvprātīgam darbam. Ja tulks, tulkotājs vai citi uzņemas darbu veikt brīvprātīgi, tas

jāveic tikpat profesionāli un ar tādu pašu atbildību kā algots darbs. (tiešsaistes avots 25; tiešsaistes avots 26)

Krievijas tulkošanas nozares pārstāvju ētikas kodeksā rūpīgi atrunātas dažādas situācijas, kuru pamatā var būt ētiskas, juridiskas, praktiskas, kā arī cilvēciskas problēmas. Tiesības un pienākumi šajā kodeksā ir samērīgi sadalīti, tādējādi radot veselīgu augsni tulkošanas ētikas jautājumu risināšanai. Turklāt šis ētikas kodekss attiecas uz visiem tulkošanas nozares pārstāvjiem, līdz ar to atbildību par tulkojumiem un lēmumiem uzņemas ne tikai darba izpildītājs, bet arī pārējās iesaistītās puses (aģentūras, redaktori, piesaistītie eksperti, juristi u.c.).

Krievijā strādājošajiem tulkiem/tulkotājiem saistošas likuma normas ir Krievijas Federācijas normatīvie akti. Krievijas Federācijas Kriminālkodeksa 59. pantā atrunātas tiesas tulku un tulkotāju tiesības. Tulkam/tulkotājam ir tiesības:

- uzdot jautājumus tiesas dalībniekiem, ja tas nepieciešams precīzāka tulkojuma sniegšanai;
- iepazīties ar protokolu lietai, kurā viņš ir piedalījies, lai varētu pārliecināties par protokola pareizību;
- sniegt sūdzību par kādu procesa virzītāju vai aizstāvības pusi, ja tie ierobežo tulka/tulkotāja tiesības.

Tiesas tulkam/tulkotājam nav tiesību sniegt apzināti nepareizu tulkojumu, atteikt ierasties aizstāvības vai procesa virzītāja izsaukumā vai tiesā. Par apzināti nepareiza tulkojuma sniegšanu tulkam/tulkotājam draud kriminālatbildība atbilstoši Kriminālkodeksa 307. un 310. pantam. (Безгодова, Т. (ред.). 2011: 1113)

Starptautisko tulku un tulkotāju apvienību darbības pamatā ir ētikas kodeksi, kuri ir jāievēro visiem apvienības biedriem. Galvenokārt šādu organizāciju mērķi ir popularizēt ētiski pareizu profesionālo darbību un aizstāvēt nozares pārstāvju tiesības gan valsts un reģionālā, gan starptautiskā līmenī, publiski paust nozares pārstāvju viedokli, veicināt nozares pārstāvju zināšanas un kultūras izpratni. (tiešsaistes avots 3; tiešsaistes avots 9)

Starptautiskā Tulkotāju federācija (*Fédération Internationale des Traducteurs, FIT*) 1963. gadā apstiprināja Tulkotāju hartu, kura kalpo kā tulkotāja profesionālās darbības vadlīnijas un kuras viena no funkcijām ir profesionālās ētikas kodeksu pamatprasību noteikšana. Hartas 1. un 2. daļā aprakstītas tulkotāju tiesības un pienākumi. Papildus citos ētikas kodeksos minētajiem pienākumiem izvairīties no interešu konflikta, diskriminācijas u.c., hartā teikts, ka tulkotājiem ir jāatsakās no tulkošanas, ja viņi nepiekrīt tulkojamā teksta

saturam vai ja darba saturs ir pretrunā tulkotāja darba pienākumiem (1. daļas 3. pants). Atsaucoties uz 1. daļas 9. pantu, tulkotājam nav nedz jāmeklē, nedz jāpiekrīt darīt darbu, kas viņu pazemo vai grauj profesijas prestižu. *FIT* harta ievērojami atšķiras no citiem kodeksiem. Šeit vairāk uzmanības pievērsts tulkotāja tiesībām tikt minētam kā tulkojuma autoram un viņa pienākumam ievērot tulkotāja pienākumus pret oriģinālteksta autoru: saņemt autora atļauju tulkot viņa darbu un ievērot citas teksta autora tiesības. Ņemot vērā to, ka tulkošana ir intelektuāla darba rezultāts, tulkojums uzskatāms kā tulkotāja intelektuālais īpašums, un uz to attiecas autortiesības. (tiešsaistes avots 20)

Starptautiskās Profesionālo tulkotāju un tulku asociācijas (*International Association of Professional Translators and Interpreters, IAPTI*) ētikas kodekss lielākoties atkārtos nosacījumus, kuri minēti citos ētikas kodeksos, taču īpaša uzmanība ir pievērsta gadījumiem, kad asociācijas biedri nevietā izmanto asociācijas vārdu, rezultātā graujot asociācijas tēlu, vai ar savām darbībām grauj profesijas tēlu. Asociācijas biedriem, kuri konstatējuši, ka cits biedrs ar savām darbībām grauj asociācijas vai profesijas tēlu, nekavējoties par to jāziņo asociācijai. (tiešsaistes avots 3)

Lai ieskicētu to, kā nepakļaušanās profesionālās ētikas kodeksam var ietekmēt tulka/tulkotāja profesionālo darbību un personīgo brīvību, autors sniegs dažus piemērus, kuros tulki/tulkotāji nesenā pagātnē ir stājušies tiesas priekšā, jo ir pret savu gribu vai tās vadīti, vai neapzināti, pildot darba pienākumus, bijuši dažādu noziegumu liecinieki.

Helmut Oberlanders [*Helmut Oberlander*], Ukrainā dzimis vācu tautības Kanādas pilsonis, darbojās nacistiskās Vācijas Valsts drošības galvenās pārvaldes Operatīvajā komandā 10a [*Einsatzkommando 10a*] kā tulks. Pēc 2. Pasaules kara beigām viņš pārvācās uz Kanādu un, klusēdams par savu dalību nacistiskās Vācijas militārajā vienībā, ieguva tās pilsonību. Pēc tam, kad viņa pagātne tika atklāta, Kanāda kopš 1995. gada ir trīs reizes Oberlanderam atņēmusi Kanādas pilsonību, lai deportētu viņu atpakaļ uz Eiropu, taču visas trīs reizes Oberlanders ir veiksmīgi pārsūdzējis tiesā, jo, kā apgalvo pats Oberlanders, viņa dalība militārajā vienībā neesot bijusi brīvprātīga un viņš esot bijis spiests tajā darboties kā tulks, turklāt viņš noliedz, ka pats būtu izdarījis kara noziegumus. (tiešsaistes avots 7; tiešsaistes avots 8; tiešsaistes avots 15)

Helmuta Oberlandera gadījums parāda, ka tulks nevar būt tikai tehniska darba veicējs, kurš tulko sarunu. Oberlanders, būdams noziedzīga militāra grupējuma tulks, bija kara noziegumu liecinieks, un viņu tiesā tāpat kā kara noziedzniekus. Ja vadās tikai pēc Oberlandera liecības, var secināt, ka tulkiem un tulkotājiem var nākties atbildēt arī par

noziegumiem vai pārkāpumiem, kurus viņi paši nav pastrādājuši, bet, būdami pāridarījumu liecinieki un tajos netieši iesaistīti, var tikt saukti pie atbildības par līdzdalību tajos.

Tulku un tulkotāju profesionālās ētikas prasībās ir noteikts, ka tulkiem ir jāizvairās no interešu konflikta un ir jābūt neitrāliem pret tulkošanas pakalpojumu saņēmēju. Neskatoties uz šiem nosacījumiem, ir bijuši gadījumi, kad apsūdzētais tiesas tulku atpazīst kā savu pāridarītāju vai apšaubā tulka spēju būt objektīvam pret viņu.

2015. gadā Gvantanamo licī lietas izskatīšanas laikā divi saistībā ar ASV 11. septembra teroraktiem apsūdzētie norādīja tiesnesim, ka viņi savu tulku atceras no ieslodzījuma ASV Centrālās izmeklēšanas pārvaldes (CIP) cietumā, kurā pirms tam viņi tikuši nelegāli spīdzināti. Apsūdzētie apgalvoja, ka viņi nevarot uzticēties savam tulkam, jo viņš kā tulks esot piedalījies abu apsūdzēto spīdzināšanā. Tiesa, uzklauzījusi apsūdzētos, atbrīvoja tulku no darba šajā tiesas prāvā. (tiešsaistes avots 1)

Līdzīgi izvērtās tiesas prāva pret aizdomās turamajiem 2015. gadā notikušajā Bankokas tempļa spridzināšanā. Abi apsūdzētie ir uiguru tautības, un, ņemot vērā to, ka Taizemes varas iestādēm neizdevās sameklēt uiguru valodas tulku, tos nodrošināja Ķīna. Tā kā starp uiguriem un Ķīnas valdību pastāv ass konflikts, apsūdzētie iebilda pret šī tulka piedalīšanos tiesā, jo viņi uzskatīja, ka viņš varētu būt Ķīnas ieliktēnis un tādēļ varētu diskriminēt apsūdzētos. Tiesa norādīja, ka nav pierādījumu tam, ka tulks varētu būt ieinteresēts tiesas procesa ietekmēšanā, un atcēla apsūdzēto sūdzību. (tiešsaistes avots 21)

Gvantanamo ieslodzīto un uiguru teroristu gadījumi ataino to, kā iespējams interešu konflikts vai šaubas par tulka lojalitāti pret tiesas dalībniekiem var ietekmēt tiesas procesu. Pat uz aizdomu pamata ir iespējams aizkavēt vai apgrūtināt tiesas darbu.

Masu medijos atrodami gadījumi, kad arī tulkotājiem ir nācies stāties tiesas priekšā. Spilgts apzināti nepatiesa tulkojuma un liecības sniegšanas piemērs ir Ungārijas pilsētas Kečkemētas [*Kecskemét*] Prokuratūras lēmums sodīt tulkotāju ar nosacītu cietumsodu. Tiesa, saņēmusi kāda apsūdzēta imigranta sūdzību par to, ka arābu un ungāru valodas tulkotāja esot apzināti nepatiesi iztulkojusi no arābu valodas ungāru valodā viņa liecību tiesai, lika veikt tulkojuma pārbaudi. Pārbaudē atklājās, ka aptuveni puse liecības bija nepareizi iztulkota, lai gan tulkotāja esot apzinājusies ka liecība un tās tulkojums tiks izmantots tiesā pret minēto imigrantu. Liecības tulkojums bija papildināts ar tādām frāzēm kā "ar varu šķērsoju valsts robežu". (tiešsaistes avots 6; tiešsaistes avots 19)

Datu glabāšanas vietnes Megaupload.com īpašnieka Kima Dotkoma [*Kim Dotcom*] tiesas prāvā tika izmantots nepareizs tulkojums viņa sarunai ar citiem lietā apsūdzētajiem. Tulkojumu tika veikusi Jaunzēlandes tiesa, taču pret tā pareizību apsūdzētie iebilda,

piebilstot, ka tulkojums ir pilnīgi nepareizs un negodīgs. Aizsardzības puse sarunas transkripciju vācu valodā un tās tulkojumu angļu valodā nodeva trīs neatkarīgiem tulkotājiem izvērtēšanai. Visi trīs tulkotāji atzina, ka tiesas veiktais tulkojums ir nepareizs. (tiešsaistes avots 10)

Šie piemēri ataino to, kā tulkotāju apzinātas un neapzinātas kļūdas ietekmē tiesas procesu un, pats svarīgākais, tiesas procesā iesaistīto dzīves. Tāda atbildība norāda uz to, cik profesionāla un ētiska rīcība, neitralitāte un lojalitāte tulkotāja darbā ir svarīga. Augstāk minētie piemēri ir rupji profesionālās ētikas pārkāpumi, kurus par katru cenu vajadzētu novērst.

Lai gan ļoti bieži tulki un tulkotāji tiek raksturoti kā tehniska darba veicēji un starpnieki, viņi tomēr var iekulties nepatīkšanās, kurām parasti par sava darba veikšanu nevajadzētu rasties. 2011. gadā Turcijā tika uzsāktas divas krimināllietas pret diviem literatūras tulkotājiem un divām izdevniecībām. Krimināllieta tika ierosināta divu, pēc Turcijas varas iestāžu domām, nepiedienīgu grāmatu dēļ. Abas grāmatas un to tulkojumi tika nodoti vērtētājiem, kuriem vajadzēja sniegt spriedumu par to, vai grāmatas un tulkojumi pārkāpj morāles normas, vai tie ir kvalitatīvi literatūras darbi un vai tie ir droši bērniem. Papildus tam, ekspertiem bija jāizvērtē arī tulkojumu pareizība. Tiesas spriedums joprojām nav zināms. Abu tulkotāju tiesības centās aizsargāt arī Eiropas Literatūras tulkotāju padome (*CEATL*), kura Turcijas Tieslietu ministrijai un Kultūras un tūrisma ministrijai nosūtīja vēstuli, kurā izteica bažas par šīm prāvām. (tiešsaistes avots 2; tiešsaistes avots 16; tiešsaistes avots 23; tiešsaistes avots 24)

Turcijas piemērs norāda uz to, ka šajā gadījumā tulkotāji netika uzverti kā tikai tehniska darba veicēji un starpnieki. Darbu autori tika tiesāti reizē ar darba pasūtītājiem – izdevniecībām. *CEATL* rīcība šajā situācijā ir uzteicama un vērtējama kā paraugs tam, kā tulku un tulkotāju apvienībām vajadzētu iestāties par tulku un tulkotāju tiesībām.

Dažos augstākminētajos piemēros tulki/tulkotāji bija iesaistīti karadarbībā vai ar karadarbību saistītās aktivitātēs. Salīdzinoši nesenojos bruņotajos konfliktos Tuvajos Austrumos un Ziemeļāfrikā arvien redzamāki bija tulki un tulkotāji. Tulkiem un tulkotājiem, kuri darbojas konflikta zonās, ir jāspēj ātri reaģēt riskantās situācijās un vienlaikus jāspēj pieņemt ētiski pareizus lēmumus. (Baker. 2013)

Lai palīdzētu tulkiem un tulkotājiem konflikta zonās, Starptautiskā Konferenču tulku asociācija (*AICC*), Starptautiskā Tulkotāju federācija (*FIT*) un bezpeļņas organizācija *RedT* ir izveidojusi Rokasgrāmatu civilajiem tulkotājiem/tulkiem un viņu pakalpojumu saņēmējiem darbam konflikta zonās (*Conflict Zone Field Guide for Civilian Translators/Interpreters and*

Users of Their Services). Šajā rokasgrāmatā ir aprakstītas tulku un tulkotāju un viņu pakalpojumu saņēmēju tiesības un pienākumi vienam pret otru. Civilajam tulkam/tulkotājam, kurš darbojas konflikta zonā, ir tiesības saņemt psiholoģisku un medicīnisku palīdzību, drošības ekipējumu (izņemot ieročus), saņemt personīgo un ģimenes aizsardzību, saņemt skaidras norādes par darba uzdevumiem, atteikties no darba pildīšanas, ja tas pārkāpj tulka/tulkotāja profesionālās un personīgās prasības un ētiku un/vai pārmērīgi apdraud viņa personīgo drošību un citu materiālo un garīgo nodrošinājumu. (tiešsaistes avots 4)

Šādu tulku/tulkotāju pakalpojumu saņēmējiem ir tiesības saņemt kvalitatīvu un precīzu tulkojumu, bet viņu pienākumi ir aprakstīti detalizētāk: tajos atspoguļotas tulka/tulkotāja tiesības, kuras pakalpojumu saņēmējam ir jāievēro. Lai uzlabotu sadarbību abu pušu starpā, rokasgrāmatā ir veltīta sadaļa ar ieteikumiem darbam ar tulkiem/tulkotājiem. Tajos teikts, ka pakalpojumu saņēmējs nedrīkst likt tulkam/tulkotājam uzdot jautājumus vai izteikt apgalvojumus pakalpojumu saņēmēja vārdā. (ibid.)

Vēl viens tulku un tulkotāju profesionālās ētikas pārkāpumu un problēmu risināšanas veids ir tulkošanas ētikas kursi tulkiem un tulkotājiem. Ženēvas Universitātes Rakstiskās un mutiskās tulkošanas fakultāte rīko virtuālās un klātienē apmācības tulkiem un tulkotājiem, kuri strādā konflikta un humāno krīžu zonās. Universitātes mērķis ir izstrādāt profesionālās ētikas kodeksu humānās palīdzības sfērā strādājošajiem tulkiem un tulkotājiem. Apmācības tiek rīkotas sadarbībā ar Starptautiskā Sarkanā Krusta Komiteju (SSKK), Ārstiem bez robežām (*Médecins sans Frontières*), kā arī ar Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Augsto komisāru bēgļu jautājumos un ANO atbalsta misiju Afganistānā. Beikere norāda, ka šādi projekti aktualizē tulku un tulkotāju darbības ētiskos aspektus un ietekmi uz citām personām un mazāk aizsargātajām sabiedrības grupām. (Baker. 2013)

Lai gan augstākminētā rokasgrāmata un apmācības visticamāk neglābtu pirms tam piemēros minētos tulkus un tulkotājus no tiesvedības, tie var būt noderīgi rīki civilajiem tulkiem/tulkotājiem, kuriem nākas strādāt konflikta un humāno krīžu zonās. Pēc līdzīga principa būtu vēlams izstrādāt arī citas rokasgrāmatas tulkiem/tulkotājiem, kuriem, pildot darba pienākumus citās tulkošanas jomās (piemēram, literatūras tulkošanā, izmeklēšanā, militārajā dienestā), bieži jā sastopas ar personīgām un profesionālām dilemmām vai problēmām. Rokasgrāmatas varētu būt īpaši noderīgas, ja arī tulkošanas pakalpojumu saņēmējs piekrīt ievērot tajās minētās normas, taču apmācības tulkošanas ētikas jautājumu risināšanā veicina padziļinātu izpratni par tulka/tulkotāja darba ietekmi uz citām personām un pārējo sabiedrību.

Pēc normatīvo aktu un ētikas kodeksu analīzes autors secina, ka ir svarīgi pievērst uzmanību tulkošanas profesionālās ētikas kodeksa, tulku/tulkotāju reģistra un zvērinātu tulku/tulkotāju institūta neesamībai Latvijā. Ārzemju ētikas kodeksi un normatīvie akti var kalpot kā lielisks piemērs tulkošanas ētiskā regulējuma izveidei Latvijā. Ir jārūpējas par to, lai Latvijas Republikas normatīvie akti tiktu uzlaboti atbilstoši ārzemju labajai praksei un starptautisko tiesību aktu normām. Lai stiprinātu profesionālās un personīgās ētikas izpratni Latvijas tulkošanas nozarē, augstskolām, kuras sagatavo jaunos tulkus un tulkotājus, būtu jārūpējas par padziļinātas ētikas izpratnes veidošanu jaunajos nozares pārstāvjos un raisītu produktīvas diskusijas par ētisku darbību šajā nozarē.

Izmantotā literatūra

1. Baker, M. (2013). *Ethics in the Translation and Interpreting Curriculum*. Pieejams: <http://www.monabaker.org/?p=660> [Skatīts 2017. gada 30. aprīlī]
2. Baker, M. (ed.), Saldanha, G. (ed.). (2009). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London and New York: Routledge.
3. Baker, M., Maier, C. (2011). *Ethics in Interpreter & Translator Training*. The Interpreter and Translator Trainer. 5(1): 1 – 14. Pieejams: http://cw.routledge.com/textbooks/baker/data/articles/ITT_5_Introduction.pdf [Skatīts 2017. gada 30. aprīlī]
4. Gouadec, D. (2007). *Translation as a Profession*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
5. Taliaferro, C. (ed.). n.d. *A Guide to Ethics*. Pieejams: <https://pages.stolaf.edu/ein> [Skatīts 2017. gada 5. aprīlī].
6. Veisbergs, A. (2016). *Konferenču tulkošana*. Rīga: Zinātne.
7. Безгодова, Т. (ред.) (2011). *Полный сборник кодексов Российской Федерации*. Москва: ООО “Издательство “ЭКСМО””.

Tiešsaistes avoti

1. 9/11 trial on hold after Gitmo detainees accuse translator of being CIA torturer. *Russia Today*. Pieejams: <https://www.rt.com/usa/230743-gitmo-torture-translator-trial/> [Skatīts: 2017. gada 20. maijā]

2. Bestsellers "Snuff" and "Soft Machine" Strain Turkish Court. *BIA News Center*.
Pieejams: <http://bianet.org/english/world/136912-best-sellers-snuff-and-soft-machine-strain-turkish-court> [Skatīts: 2017. gada 23. maijā]
3. Code of Ethics of the International Association of Professional Translators and Interpreters. Pieejams: https://www.iapti.org/code_of_ethics/ [Skatīts: 2017. gada 29. aprīlī]
4. Conflict Zone Field Guide for Civilian Translators/Interpreters and Users of Their Services. Version 3/2012. Pieejams: http://www.fit-ift.org/wp-content/uploads/2013/03/T-I_Field_Guide_2012.pdf [Skatīts: 2017. gada 23. maijā]
5. EULITA Code of Professional Ethics. Pieejams:
<http://www.eulita.eu/sites/default/files/EULITA-code-London-e.pdf> [Skatīts 2017. gada 29. aprīlī]
6. Fenyvesi, A. Translator allegedly alters refugee's testimony, could get jail time. *Budapest Business Journal*. Pieejams: https://bbj.hu/politics/translator-allegedly-alters-refugees-testimony-could-get-jail-time_115491 [Skatīts: 2017. gada 23. maijā]
7. Former Nazi death squad member wins victory to stay in Canada. *The Guardian*.
Pieejams: <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/07/nazi-death-squad-member-wins-court-victory-canada> [Skatīts: 2017. gada 20. maijā]
8. Freeze, C. (2012). 88-year-old accused war criminal again stripped of Canadian citizenship. *The Globe and Mail*. Pieejams:
<https://www.theglobeandmail.com/news/politics/88-year-old-accused-war-criminal-again-stripped-of-canadian-citizenship/article6742474/> [Skatīts: 2017. gada 20. maijā]
9. International Federation of Translators. Pieejams: <http://www.fit-ift.org/what-is-fit/>
[Skatīts: 2017. gada 29. aprīlī]
10. Kidd, R. Kim Dotcom trial: Crown accused of incorrect translations. *New Zealand Herald*. Pieejams:
http://www.nzherald.co.nz/business/news/article.cfm?c_id=3&objectid=11538876
[Skatīts: 2017. gada 23. maijā]
11. Latvijas Republikas Civilprocesa likums. Pieejams:
<https://m.likumi.lv/doc.php?id=50500> [Skatīts 2017. gada 18. aprīlī]
12. Latvijas Republikas Krimināllikums. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=88966>
[Skatīts 2017. gada 18. aprīlī]
13. Latvijas Republikas Kriminālprocesa likums. Pieejams:
<https://likumi.lv/doc.php?id=107820> [Skatīts 2017. gada 25. aprīlī]

14. Ministru kabineta 2010. gada 18. maija noteikumi Nr. 461 par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām un Profesiju klasifikatora lietošanas un aktualizēšanas kārtību, 2. pielikums. Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/darba_devejiem/profesiju_standarti.pdf [Skatīts: 2017. gada 17. aprīlī]
15. Oberlander v. Canada (Attorney General), 2016 FCA 52 (CanLII). Pieejams: <https://www.canlii.org/en/ca/fca/doc/2016/2016fca52/2016fca52.html> [Skatīts: 2017. gada 20. maijā]
16. Protection Board: "Beat Generation" Immoral. *BIA News Center*. Pieejams: <http://bianet.org/english/freedom-of-expression/129564-protection-board-beat-generation-immoral> [Skatīts: 2017. gada 23. maijā]
17. Ragačevičs, V. (2016). Laiks aktualizēt jautājumu par zvērinātu tiesas tulku institūtu. Pieejams: <https://www.irlv.lv/blogi/jurisprudence/vai-laiks-aktualizet-jautajumu-par-zverinatu-tiesas-tulku-institutu> [Skatīts 2017. gada 25. aprīlī]
18. SIA Ernst & Young Baltic (2014). *Tiesu tulku/tulkotāju reģistri un darba organizācija Eiropas Savienībā*. Pieejams: http://vvc.gov.lv/image/catalog/dokumenti/Tiesu_tulku_tulkotaju_registri_un_darba_organizacija_Eiropas_Savieniba.pdf [Skatīts 2017. gada 15. aprīlī].
19. Translator in migrant trials charged with perjury. *Daily News Hungary*. Pieejams: <https://dailynewshungary.com/translator-migrant-trials-charged-perjury/> [Skatīts: 2017. gada 23. maijā]
20. Translator's Charter of the International Federation of Translators. Pieejams: <http://www.fit-ift.org/translators-charter/> [Skatīts: 2017. gada 29. aprīlī]
21. Trial of Bangkok bomb suspects starts after translator row. *Fox News*. Pieejams: <http://www.foxnews.com/world/2016/11/15/trial-bangkok-bomb-suspects-starts-after-translator-row.html> [Skatīts: 2017. gada 20. maijā]
22. Tulkotāja profesijas standarts. Pieejams: <http://www.lttb.lv/wp-content/uploads/2012/11/Tulkotajs1.pdf> [Skatīts: 2017. gada 17. aprīlī]
23. Two more court cases against Turkish translators and publishers of foreign novels. *European Council of Literary Translators' Associations*. Pieejams: <https://www.ceat.leu/two-more-court-cases-against-turkish-translators-and-publishers-of-foreign-novels> [Skatīts: 2017. gada 23. maijā]

24. Wanted: Literature Expert. *BIA News Center*. Pieejams: <http://bianet.org/english/freedom-of-expression/135560-wanted-literature-expert> [Skatīts: 2017. gada 23. maijā]
25. Экспертный совет. Pieejams: <http://translation-ethics.ru/experts/> [Skatīts: 2017. gada 29. aprīlī]
26. Этический кодекс переводчика. Pieejams: <http://translation-ethics.ru/code/> [Skatīts: 2017. gada 29. aprīlī]